

УДК 658+334.7

І. О. Банєва,

д. е. н., доцент, професор кафедри управління виробництвом та інноваційною діяльністю підприємств, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА АДАПТИВНОГО МЕХАНІЗМУ В ТРАНСФОРМАЦІЙНИЙ ПЕРІОД РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

В статті сформульовано теоретико-методологічні основи та концептуальні підходи до адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств. Обґрунтовано інтегративну позицію щодо сутності адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до конкуренції, основу якої становлять сукупність форм і методів виживання в умовах ринку, встановлення рівноваги у відносинах і зв'язках.

The theoretical–methodological foundations and conceptual approaches to adaptation the economic mechanism of the operation agricultural enterprises are determined in the article. There is integration position in respect of to essence of the adaptation the economic mechanism of the operation agricultural enterprises to competitions, which base the collection of the forms and methods of the survival in condition market, determinations of the balance in relations and relationship.

Ключові слова: підприємство, ринок, адаптація, ринкові відносини, рівень і складові адаптації, економічний механізм, конкурентоспроможність, адаптивний підхід в управлінні, діагностика процесів адаптації

Keywords: the enterprise, the market, adaptation, market relations, level and forming adaptation, economic mechanism, competitiveness, adaptive approach in management, diagnostics of the processes to adaptation.

Постановка проблеми. У ході розвитку ринкових відносин в Україні об'єктивно позначилася потреба у формуванні нових структур і механізмів управління підприємствами. Більшість вітчизняних підприємств, що мали налагоджену систему виробничо-господарської діяльності виявилися нездатні адекватно й усвідомлено реагувати на постійно змінні умови зовнішнього середовища в силу нерозвиненості ринкових інструментів гнучкого, адаптивного управління. Наявність економічних проблем господарювання є наслідком кризового стану сільськогосподарських підприємств. Відсутність нових концептуальних розробок і теоретико-методологічних положень щодо вирішення проблем адаптації сільськогосподарських підприємств до умов тривалої інституціональної нестабільності зумовлює необхідність і актуальність системного дослідження даної проблеми.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Теоретичні, методологічні й практичні питання функціонування сільськогосподарських підприємств в умовах трансформаційної економіки розкриті й обґрунтовані в наукових працях В. Амбросова, В. Андрійчука, А. Васильєва, В. Власюка, Т. Гринька, М. Дем'яненка, Ю. Іванова, В. Кирилєнка, Л. Костирка, М. Малика, В. Мірошника, В. Месель-Веселяка, Т. Мостенської, О. Нечипоренка, О. Онисенка, В. Опаріна, Ю. Полтавського, В. Реутова, та ін. Аспекти адаптації сільськогосподарських підприємств в умовах ринку представлені в наукових публікаціях А. Алексєєвої, С. Бабенка, С. Виноградського, В. Вітвіцького, Ю. Губені, В. Денисова, С. Срохіна, В. Зіновчука, М. Калінчика, П. Канінського, А. Касич, Ю. Коваленка, У. Когутенка, В. Копитка, П. Макаренка, О. Нехрист, С. Онисько, М. Очкаса, В. Петренка, С. Рамазанова, П. Саблука та ін.

Проте результати досліджень не дають повної й комплексної уяви про рівні адаптації, про особливості процесів адаптації економічного механізму функціонування й підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств в умовах ринку. Тому одним із варіантів подальших дій пропонуються конкретні підходи до розв'язання цієї ключової загальнодержавної проблеми економіки України. Від вирішення саме цієї проблеми залежить траєкторія подальшого руху економічного розвитку країни.

Постановка завдання. Вивчити особливості і складові механізму адаптації економічного механізму функціонування й підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств в умовах ринку.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що в даний час ще не склалося єдиної точки зору по визначенню поняття "адаптація". Відомі такі її прояви, як еволюція, звикання, навчання і самонавчання, організація, самоорганізація тощо. Еволюція підприємств пов'язана зі змінами зовнішнього середовища, вона не є привнесеною в економіку ззовні. Самі зміни зовнішнього середовища ініціюються внутрішніми причинами динаміки економіки. Це означає, що економіка як система містить внутрішнє джерело розвитку. Зовнішнє середовище підприємств багато в чому є внутрішньою складовою економіки. В даний час стратегії поведінки підприємств в умовах самоорганізації рівноважного стану і переходу до нового рівноважного стану значно зближуються. Адаптаційна діяльність стає неможливою без організаційних і технологічних інновацій, а перехід до нової рівноваги вимагає пристосування до зовнішнього середовища, що змінюється.

Тому, незважаючи на розходження цих фаз, у сучасних умовах вони виконують функцію, забезпечуючи розвиток підприємства й адаптацію до зовнішнього середовища, що змінюється. У фазі переходу від одного рівноважного стану до іншого відбуваються змістовні зміни організаційної і технологічної структури підприємства. Такий перехід необхідний, якщо колишня структура вичерпує потенціал самовдосконалення, і виникають труднощі з адаптацією підприємства до зовнішнього середовища. Зміни зовнішнього середовища, що поглиблюються, неадекватно сприймаються підприємством. Це спонукає прогресуюче зниження віддачі залучених ним ресурсів. Дана ситуація ставить перед підприємством альтернативу змінити усталену структуру, або залишити економічну сферу.

Проведений теоретичний аналіз дозволив виділити головні риси адаптації з позицій системного, ситуаційного і процесного підходів і представити основні елементи адаптації (рис. 1). Адаптація підприємств передбачає якісну зміну застосовуваної технології, способу організації виробництва і форм взаємодії із зовнішнім середовищем, тобто вимагає науково-обґрунтованих технічних і організаційно-економічних підходів до вирішення економічних задач і використання управлінсько-технологічних, інвестиційних і пошукових операцій. Адаптація внутрішньої організаційної структури до умов функціонування підприємства з урахуванням особливостей його профілю, технологічного типу, конкурентного середовища, створення внутрішніх (і, по можливості, зовнішніх) умов для забезпечення стабільного функціонування підприємства в гармонічній еволюційній взаємодії з соціально-економічним, технологічним і природним середовищем є метою реформування підприємства.

